

Het Rampjaar doet denken aan nu

In 1672 werd de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden van drie kanten aangevallen. Het is lang geleden, maar Hans Goedkoop ziet parallellen met het heden. Hij is de verteller in de zevendelige serie *Het Rampjaar 1672*.

TEKST: BRAM DE GRAAF, BEELD: PUBLIEK DOMEIN, MARIEKE VAN DER VELDEN





Een jong land wordt van verschillende kanten aangevallen door overmachtige vijanden. Waar hebben we dat meer gehoord? In de eerste seconden van *Het rampjaar 1672* wordt de kijker in het ongewisse gelaten. “Ik hoop dat ze denken: dit gaat over Oekraïne”, zegt Goedkoop. “En dan: o nee, Nederland.” Het jaar 1672 is de geschiedenisboeken ingegaan als Het Rampjaar.

‘De regering was radeloos, het volk redeloos en het land reddeloos’, luidt de beroemde zinsnede die aan die periode wordt verbonden.

De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden had zich in 1648, na de Tachtigjarige Oorlog, losgemaakt van Spanje. Goedkoop: “Een postzegeltje op de wereldkaart, met slechts twee miljoen mensen, was op het hoogtepunt van haar macht. Het landje bezat zelf nauwelijks grondstoffen, landbouw was er lastig vanwege al dat water. Toch heerste het over de wereldzeeën, was het een militaire wereldmacht en daarnaast hét centrum van handel, kunst en wetenschap.”

Hoewel de Republiek sinds 1568 verwikkeld was in een oorlog, speelde de strijd zich vanaf 1590 af buiten de belangrijkste gewesten Holland en Zeeland. “Daardoor kon de handel daar tot bloei komen. Met het verdiende geld financierde men de oorlog en konden de Spanjaarden er uiteindelijk uitgeknikkerd worden.”

Die enorme macht en rijkdom waren buurlanden echter een doorn in het oog. ‘Nederland was een dikke kabouter, omringd door hongerige reuzen’, zegt historicus Luc Panhuysen in de serie.

Goedkoop: “Zo’n klein landje, zo’n grote mond. De Fransen, Engelsen en enkele Duitse bisdommen konden dat niet uitstaan. Ze ondernamen actie. En daar had dat landje totaal niet op gerekend.”

Verdeeld

In de decennia voor 1672 was dat landje intern verdeeld geraakt. De Oranjes hadden de legers geleid die de Spanjaarden hadden verslagen. Maar toen stadhouder Willem II plotseling in 1650 overleed, moest zijn zoon en opvolger Willem III nog geboren worden. De regenten uit de handelssteden kregen het daardoor voor het zeggen. “Oranje – de prinsgezinde partij – stond voor het landleger, het platteland en de landbouw. En voor oorlog: de Oranjes wilden naam maken op het slagveld”, legt Goedkoop uit. “De regenten – de staatsgezinde partij – vertegenwoordigden handel en vloot; zij wilden vrede en rijk worden. Oorlog kostte alleen maar geld.”

De bekendste regent was Johan de Witt, die in 1653 aan de macht kwam. Hij liet wettelijk vastleggen dat de Oranjes nooit meer mochten regeren.

Het betekende niet dat er onder zijn bewind alleen maar vrede was: met Engeland werden in die periode verschillende zeeoorlogen gevoerd. Met als hoogtepunt voor de Republiek de Slag bij Chatham, waarbij de Engelse vloot in de Thames werd vernietigd.

In het voorjaar van 1672 namen de Engelsen wraak. Ze sloten een bondgenootschap met Frankrijk en de bisdommen Münster en Keulen – iets wat de regenten voor onmogelijk hadden gehouden. Van drie kanten vielen ze aan. Omdat het landleger was verwaarloosd, verloor de Republiek bijna driekwart van haar grondgebied. Alleen achter de Hollandse waterlinie werd standgehouden. Een woedende Oranjegezinde menigte wreekte zich op Johan de Witt

en zijn broer Cornelis. Ze werden op gruwelijke wijze vermoord.

Die menigte was daartoe aangemoedigd door de inmiddels 21-jarige Willem III. Als stadhouder en opperbevelhebber van het leger wist hij de aanvallers in de jaren die volgden te verdelen en te verdrijven. Hij werd de held.

Goedkoop: “Het is een adembenemend verhaal van een jongeman die niets mocht betekenen in de wereld, maar zelf dacht: dat zullen we nog wel eens zien. Zonder ervaring ging hij de overmacht te lijf. Hij leek kansloos, maar haalde het. In 2022 is daar Zelensky in Oekraïne. Een acteur nota bene, iemand die niet in staat werd geacht een land te leiden. En al helemaal geen land in oorlog. Iedereen verwachtte dat hij zou vluchten, maar hij zei: ‘Ik heb geen behoefte aan een vluchtweg, ik heb wapens en munitie nodig.’ En nu lijkt hij het te gaan redden, net als Willem III destijds.”

Politiek

De Republiek overleefde. Al betekende Het Rampjaar wel het einde als wereldmacht. “Het was een kentering. Na 1672 namen de Engelsen de rol van grote zee-macht langzamerhand over. En hoewel de Oranjes terugkeerden als machtsfactor, is de rivaliteit tussen de twee fracties – Oranjes versus kooplieden – nog lang doorgedaan.”

Dat heeft uiteindelijk het karakter van de Nederlandse politiek bepaald, denkt Goedkoop. “In een land waar niet één fractie een land eeuwen duidelijk leidt, moet iedereen die de leiding krijgt buitengewoon praktisch zijn en zorgen voor geld. En dat is wat onze premier nog steeds doet. ‘Rutte wordt niet gehinderd door principes’, zei een VVD-prominent eens. Dat is typerend voor een land dat z’n echte macht is verloren en moet meepikken wat het kan.”

► HET RAMPJAAR 1672 22.20 NPO 2